

РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ

У статті розглядаються особливості розвитку творчої активності студентів технічних вищих навчальних закладів, визначаються принципи педагогічного здійснення, що сприятимуть підвищенню якості підготовки фахівців.

В Україні відбуваються трансформації в усіх сферах суспільного життя. Соціально-економічні і політичні реформи, взаємодія різних культур і господарських систем, конкуренція на ринку праці, грандіозний потік інформації, розвиток науки і техніки вносять суттєві зміни у наше життя, визначають нові пріоритети і цінності людей.

Суспільні перетворення накладають відбиток й на систему вищої технічної освіти, висуваючи нові вимоги до організації та якості підготовки фахівців. Нині існує запит на виховання творчої особистості, індивідуальності, здатної на відміну від людини-виконавця, самостійно мислити, генерувати оригінальні ідеї, приймати сміливі, нестандартні рішення. Тому важливим завданням професійної підготовки фахівців є розвиток творчої активності студентів. Результатом творчої співпраці викладачів і студентів можуть стати нові педагогічні проекти та моделі освіти, методи, технології навчання та виховання, навчальні програми, підручники та посібники.

Актуальність теми дослідження обумовлюється, таким чином, необхідністю докорінного оновлення змісту професійної освіти, активізацією науково-педагогічної ініціативи і творчості, спрямованих на пошук нових резервів якісної підготовки фахівців, їхньої компетентності і особистісної зрілості.

Такий підхід відомий у педагогіці, що відображено в працях вітчизняних і зарубіжних авторів (А. Вербицького, В. Давидова, З. Гіптерс, В. Рахманіна, Г. Щукіної та ін.), які досліджували сутність поняття "творча активність", її форми, типи, характеристики, а також взаємозв'язок складових елементів творчої моделі навчання. Проте в сучасних умовах дана проблема набуває нового звучання, нових відтінків, потребуючи особливого методологічного обґрунтування та новітніх принципів педагогічного здійснення. Зокрема бракує інноваційних авторських методик формування творчих умінь самостійної діяльності студентів. Не досліджено систему потреб, інтересів, емоційних станів особистості, що впливають на розвиток творчої активності та інтелектуального потенціалу студентської молоді.

Метою пропонованої статті є аналіз наявних наукових підходів до визначення факторів педагогічного впливу на розвиток творчої активності студентів у вищій технічній школі як засобу підвищення якості підготовки фахівців.

Відомо, що цілеспрямована усвідомлена діяльність людини здатна змінити навколишнє середовище, впливаючи на економічні, політичні, духовні особливості розвитку суспільства й детермінуючи активність людини в навчанні. У визначенні С. Гончаренка активність особистості – це здатність людини до свідомої трудової і соціальної діяльності, міра цілеспрямованого, планомірного перетворення нею навколишнього середовища й самої себе на основі засвоєння нею багатств матеріальної і духовної культури. Активність особистості проявляється у творчості, вольових актах, спілкуванні [1;21]. Тому у процесі підготовки фахівців слід звертати увагу на формування в студентів різноманітних, глибоких і міцних систем знань, на максимальну стимуляцію самостійної діяльності студентів, на розвиток стійких творчих інтересів, цілеспрямованості творчих пошуків, наполегливості під час виконання творчих завдань.

Творчість – найфундаментальніша характеристика людської природи, це потенціал, притаманний кожній людині від народження. Саме цей чинник стимулює розвиток широкого спектру соціально-ціннісних якостей особистості, таких як ініціативність, самостійність, організованість, відповідальність, комунікативність, нестандартність

мислення. Розвиток творчих засад навчального процесу у ВНЗ стає важливою умовою виховання загальнолюдських цінностей та гуманістичних ідеалів студентської молоді, що забезпечує їх перехід в особистісно-визнану суб'єктивну систему цінностей. Таким чином, креативність як ціннісно-особиста категорія є істотним резервом самоактуалізації особистості і сьогодні значною мірою виступає своєрідним механізмом адаптації особистості до соціальних змін. Для того, щоб внутрішньо відповідати сучасній дійсності, фахівець має не просто адаптуватися до нової ситуації, а й бути спроможним змінювати її, змінюючись і розвиваючись при цьому сам.

Важливість проблеми формування творчої особистості в процесі професійного становлення визначають її значення: соціальне, тому що формується не просто нова людина з особливим складом мислення, здатним до радикальних змін і перетворень, а спеціаліст нової формації, який долучиться до прогресивних перетворень в суспільстві; наукове, тому що служить засобом пізнання творчих здібностей у галузі інтелектуальної й соціальної креативності.

Якщо раніше можна було обмежитись тим, що творчість – це лише властивість діяльності, то сьогодні варто особливу увагу звернути на те, що стрижнем творчості є взаємодія людей, детермінована не лише їх особистісними якостями, а й соціальними чинниками, наприклад, поділом праці й кооперацією діяльності, розбіжністю інтересів, потреб і необхідністю їх узгодження. Суспільне середовище як сукупність природних і соціальних умов, в яких відбувається розвиток і діяльність людського суспільства, виступає стосовно особистості необхідною умовою її становлення і розвитку у тому випадку, якщо особистість розглядається як активний суб'єкт історії, суб'єкт формування свого "Я", суб'єкт творення свободи діяльності.

Творча спрямованість особистості є передумовою будь-якої творчої діяльності, в процесі якої формуються і розвиваються творчі здібності. Велику роль у розвитку творчих здібностей відіграє навчальна діяльність. Це передбачає пошук нового змісту та організаційних форм у системі неперервної освіти, надає особливого значення його методологічній складовій. У спеціальних дослідженнях зокрема зазначається, що оскільки креативний підхід до проблеми навчання припускає не вирішення готових дидактичних завдань, а генерацію, творче формулювання і опрацювання ідей, задумів і проектів у широкому соціальному аспекті життя, то креативна технологія навчання має представляти собою спосіб виміру вихідної і основної установки професійної освіти, тобто домінуюча функція освіти щодо учня має бути замінена сервісною [2; 81].

Джерелом творчої активності студентів є, перш за все, інтерес до процесу та результату своєї праці. Зацікавленість студентів процесом і результатом своєї діяльності мають забезпечуватися наявністю пізнавальної мотивації, усвідомленням набуття знань, що веде до перебудови психологічних процесів сприймання, пам'яті, мислення, уяви. Як відомо, формуванню пізнавальних мотивів сприяють усі засоби удосконалення навчального процесу: оновлення змісту навчальних курсів, модернізація структури занять, налагодження міжпредметних зв'язків, удосконалення методів навчання, розширення форм самостійної роботи студентів.

Вважаємо, що розвиток пізнавальної мотивації на заняттях з гуманітарних дисциплін, зокрема історико-культурологічного спрямування, необхідно пов'язувати із засвоєнням високої методологічної культури мислення, усвідомленням громадського та особистого сенсу діяльності, утвердженням самоцінності кожної людини, прищепленням потягу до самостійного набуття знань, що, на нашу думку, забезпечить створення сприятливих умов для творчої самореалізації особистості. При цьому зміст навчальних курсів повинен виходити за межі загальноприйнятих програм, визначатися більшим рівнем узагальненості, враховувати інтереси студентів, стиль і темп засвоєння ними знання.

Посилена увага педагогічної науки і практики до розвитку творчої активності студентів знаходить своє вираження й у розробці та застосуванні ідей проблемного

навчання, котре засноване на активізації мислення студентів у процесі самостійної діяльності. Важлива риса проблемного навчання, на думку І. Лернера – це домінанта творчої, продуктивної діяльності над репродуктивною [3;18]. Саме проблемне навчання є рушійною силою формування креативних умінь самостійної діяльності студентів, адже у процесі творчого розгляду проблем або проблемних задач відбувається творче засвоєння знань і умінь оволодіння досвідом самостійної творчої діяльності особистості.

Метою проблемного навчання є засвоєння не тільки результатів наукового пізнання, системи знань, а й самого шляху, процесу одержання певних результатів. При цьому важливу роль відіграє пізнавальна самостійність студентів як здатність і потреба особистості бачити і вирішувати нові для себе проблемні завдання.

Результатом такого підходу до вивчення історико-культурологічних дисциплін стає формування творчого мислення особистості, основними елементами якого виступають: уміння аналізувати, порівнювати, узагальнювати, самостійно переносити знання у нову галузь, уміння бачити альтернативу рішень, уміння комбінувати раніше відомі й нові способи розв'язання тих чи інших завдань. Цей перелік можна продовжувати, але зрозуміло, що всі ці властивості виробляються в людини не в результаті пасивного нагромадження інформації, а є результатом розвитку творчих засад діяльності. Отже, активність – це властивість не мислення, не пам'яті, а особистості як суб'єкта діяльності.

Науковці вважають, що без певного рівня творчої активності людини, який виявляється хоча б в елементарних актах уваги, не може відбуватися навіть найпростіший акт пізнання. Тому, на думку А. Вербицького, повинно йтися не про протиставлення понять "активний" чи "пасивний", а про рівень і зміст активності студента, зумовлений тим чи іншим методом навчання: активності на рівні сприйняття і пам'яті, уявлення і творчого мислення, активності відтворення чи створення нового, соціальної активності [4;45]. Така постановка питання зумовлює необхідність теоретичного обґрунтування дидактичного принципу формування творчої активності особистості та його впровадження у навчальний процес.

Вважаємо, що для розвитку творчої активності майбутнього фахівця необхідно оновлювати не лише зміст навчальних програм з усіх дисциплін, а й методики їх викладання; наполегливо впроваджувати в навчальний процес дискусійну форму проведення практичних занять; передбачати для студентів самостійний пошук причинно-наслідкових зв'язків і закономірностей суспільних процесів та явищ; проводити творчі конкурси студентських робіт.

Потребує розв'язання й проблема активізації професійної діяльності викладача як організатора педагогічного процесу. Творчий потенціал викладача повинен включати не тільки нестандартний, пошуковий та інноваційний підхід до організації та здійснення педагогічного процесу, а й постійне його вдосконалення та збагачення. Сучасне психолого-педагогічне мислення передбачає також сміливе створення власних ефективних методик, які найбільш повно відповідають психолого-педагогічним особливостям педагога і впливають із новітніх педагогічних концепцій. Основними характеристиками такого мислення науковці вважають якість, чіткість, логічність, системність, послідовність, самостійність, гнучкість, сміливість, оригінальність [5; 186].

Творчий потенціал педагога не є сталим явищем, багажем, який людина носить все життя у незмінному вигляді. Він змінюється, розвивається, збагачується і в цьому розумінні є невичерпним. Не може бути й певної норми розвитку творчого потенціалу або якого-небудь загального стандарту. Рівень розвитку творчого потенціалу в кожного педагога свій. Цей факт виключає усереднення в освіті, обумовлює необхідність особистісно-орієнтованого навчання, врахування специфіки професійної підготовки студентів, їх інтересів та потреб, здібностей та можливостей.

Слід пам'ятати й про те, що творчість ніколи, ні за яких обставин, ні в якій діяльності не виникає під тиском чи примусом. Тому усі змістовні компоненти і форми педагогічної творчості мають відповідати принципам гуманної педагогіки, їх необхідно

будувати на основі суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників навчального процесу, що дасть можливість створити доброзичливий психологічний клімат у ВНЗ, який у свою чергу позитивно впливатиме на розвиток інтелектуальних, професійно-трудовах здібностей і соціальних якостей майбутнього фахівця.

Ми переконані в тому, що ключ до вдосконалення підготовки фахівця – в організації самостійної роботи студентів, яка б допомагала розвивати ініціативу, формувати власні погляди, переконання, виховувати почуття відповідальності. Викладач спочатку пропонує, а згодом може змінювати навчальні завдання, і таким чином спонукати студентів до різноманітної творчої діяльності. Досвід роботи у вищій технічній школі, пошук нових організаційних форм викладання історико-культурологічних дисциплін дозволили нам виявити ряд ефективних прийомів активізації творчої діяльності студентів. Перш за все, це різноманітні завдання для встановлення зворотного зв'язку, основним призначенням яких є перевірка, закріплення й застосування засвоєних студентами теоретичних знань. До форм такої роботи ми відносимо: понятійний диктант, складання розгорнутого конспекту лекції, аргументований аналіз конкретних історичних подій, культурних явищ чи процесів, проблемно-пошукові завдання, завдання тестового характеру.

Досить цікавою формою самостійної роботи, яка допомагає активізувати зусилля у навчальному процесі, є науково-дослідна робота. Саме вона створює можливість реального співробітництва між викладачем та студентами, посилює інтерес до професійної діяльності. Така робота змушує студентів по-іншому поглянути на суть і зміст навчання у ВНЗ.

Ефективним засобом педагогічного впливу ми вважаємо також прийом емоційного спонукання до активної творчої діяльності, що забезпечується використанням на заняттях записів наукових, публіцистичних, культурно-просвітницьких аудіо та відео програм.

Студентам з достатньо високим рівнем розвитку пізнавальної діяльності корисно давати завдання на створення блок-схем основного змісту тієї чи іншої теми, виявлення системних зв'язків у змісті навчальних курсів. Результати такої роботи як правило обговорюються й коректуються на семінарських заняттях та індивідуальних консультаціях.

Максимальний розвиток творчої активності студентів відбувається в процесі спеціально організованої навчальної діяльності у вигляді ділової гри. Ділові ігри дозволяють моделювати різні складні й конфліктні ситуації, аналогічні тим, з якими студент може зустрітися в житті. Гра завжди націлена на вироблення стратегії поведінки, сприяє формуванню інтуїції, умінь вільно орієнтуватися та діяти в складній ситуації, допомагає передбачати вірогідні наслідки тих чи інших рішень, аргументувати свій вибір. Таким чином, в процесі ділової гри створюються сприятливі умови для творчого застосування теоретичних знань в практичній діяльності. Можна представити різні варіанти навчальних ділових ігор на заняттях історико-культурологічного спрямування:

- відтворення історичної події в обличчях;
- розв'язання конфліктної ситуації у ході дискусії;
- гра-імпровізація на задану тему, наприклад: "Слово про музику", "Театральні зустрічі", "Світ бароко", "Китайська церемонія", "Я побував на виставці художників-імпресіоністів" та ін.

Отже, можна зробити висновок про те, що розвиток творчої активності студентів має бути цілеспрямованим, методологічно обґрунтованим процесом, адже його метою є формування креативної особистості, максимально адаптованої до вимог сучасності. При цьому ефективність та результативність педагогічного здійснення забезпечується всією логікою побудови змісту навчального процесу, стилем навчання і виховання, відповідними організаційними формами та прийомами. І від того, як викладач і студент будуть враховувати їх у своїй діяльності залежатиме рівень професіоналізму і духовності майбутнього фахівця.

Література:

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
2. Лузік Е. Креативність як критерій якості в системі підготовки фахівців профільних ВНЗ України // Вища освіта України. – 2006. - № 3. – С. 77 - 82.
3. Лернер И. Проблемное обучение. – М.: Педагогика, 1984. – 64 с.
4. Вербицкий А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход. – М., 1991. – 208 с.
5. Ягупов В. В. Педагогіка – К. – 560 с.

В статье рассматриваются особенности развития творческой активности студентов технических высших учебных заведений, определяются принципы педагогической деятельности, способствующие повышению качества подготовки специалистов.

In the article the peculiarities of creative activity development of students studying at technical higher educational institutions are considered; the principles of pedagogical implementation contributing to specialists' training quality increase are determined.